

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

خلاصه بحث گذشته

بحث ما در ادله وجوب حفظ نفس است، گفتیم اگرچه این مطلب در فقه ما از باب ارسال مسلمات است، در روایات هم از باب ارسال مسلمات است و بلکه می شود گفت یکی از احکام ضروری است، اما گفتیم دایره اش را در ادله بررسی کنیم ببینیم بالأخره از ادله اهتمام به وجوب حفظ نفس تا چه اندازه می آید و آیا می توانیم از ادله استفاده کنیم که حفظ نفس در تزامم با بقیه امور اهم است و باید رعایت بشود؟ در ادامه به سومین روایت (یعنی روایت اول باب 56) رسیدیم:

روایت سوم

مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي الْحُسَيْنِ الْأَسَدِيِّ عَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْحَسَنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي حَدِيثٍ قَالَ: قُلْتُ لَهُ مَتَى يَحِلُّ لِلْمُضْطَرِّ الْمَيْتَةُ فَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ سُئِلَ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَكُونُ بِأَرْضٍ فَتُصِيبُنَا الْمَخْمَصَةُ فَمَتَى يَحِلُّ لَنَا الْمَيْتَةُ قَالَ مَا لَمْ تَصْطَبِحُوا أَوْ تَغْتَبِقُوا أَوْ تَحْتَفُوا بِقُلُوبِكُمْ بِهَذَا قَالَ عَبْدُ الْعَظِيمِ فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَمَا مَعْنَى قَوْلِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ قَالَ الْعَادِي السَّارِقُ وَالْبَاغِي الَّذِي يَبْغِي الصَّيْدَ بَطْرًا وَ لَهْوًا لَا لِيَعُودَ بِهِ عَلَى عِيَالِهِ لَيْسَ لَهُمَا أَنْ يَأْكُلَا الْمَيْتَةَ إِذَا اضْطَرَّ هِيَ حَرَامٌ عَلَيْهِمَا فِي حَالِ الْإِضْطِرَارِ كَمَا هِيَ حَرَامٌ عَلَيْهِمَا فِي حَالِ الْإِخْتِيَارِ وَ لَيْسَ لَهُمَا أَنْ يَقْصُرَا فِي صَوْمٍ وَلَا صَلَاةٍ فِي سَفَرٍ الْحَدِيثُ.^[1]

ابتدای روایت شاید ارتباط زیادی به بحث نداشته باشد. ما سهل بن زیاد را موثق می دانیم. راوی از حضرت می پرسد: میته چه زمانی بر مضطر حلال می شود؟ امام جواد علیه السلام از پدران خود این روایت را نقل می کند که همین سؤال از پیامبر شد که حالا که میته حرام است برای مضطر میته در چه شرایطی حلال می شود؟ «فقیل یا رسول الله إِنَّا نَكُونُ بِأَرْضٍ فَتُصِيبُنَا الْمَخْمَصَةُ»؛ ما در یک جایی که هستیم که جوع و قحطی می آید (مخمصه یعنی قحطی)، میته چه زمانی برای ما حلال می شود؟

به بیان دیگر، فرض کنید کسی تا گرسنه می شود اطرافش را نگاه می کند گوشت حلال نیست، دو سه ساعت باید راه برود تا گوشت حلال پیدا کند، ممکن است در کشورهای خارجی مورد ابتلایشان باشد، نیاز به غذا دارد و جز میته چیزی نیست، بخواهد غذای حلال بگیرد باید پنج ساعت پیاده راه برود، اینجا می پرسد وقتی قحطی آمد میته چه زمانی برای ما حلال می شود؟ «قال صلي الله عليه وآله ما لم تصطبحو أو تغتبقوا أو تحتفوا بقلوبكم»؛ مهم معنای این سه کلمه است: میته وقتی حلال می شود که:

1. «لم تصطبحو»، این واژه از صبح است و صبح به معنای «شرب أول النهار» است؛ یعنی آن لقمه ای که انسان اول صبح می خورد را عرب می گوید اصطباح (ناشتایی).

2. «لم تغتبقوا» که از غبوق است و شرب آخر نهار است (شام)،

3. «و لم تحتفؤوا بقلاً»؛ چون این روایت در کتب اهل سنت با همزه آمده و با همزه آوردند: «من الحفا» مهموز و مقصور است، آن هم چیزی است که خورده می شود ولی در پاورقی وسائل نوشته: «احتفی البقل یعنی اقتلع من الأرض»؛ یک گیاهی از زمین بگند.

در نتیجه پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید: اگر کسی ناشتا نخورده، شام هم ندارد بخورد و گیاهی هم در زمین نیست که آن را بخورد می تواند از میته استفاده کند؛ یعنی از صبح تا غروب که چیزی برای خوردن ندارد اینجا اضطرار به میته پیدا می شود ولو فردا پیدا کند، برای همین امروز اضطرار به این نحو صدق می کند. این یک ضابطه شرعی برای اضطرار نیست که بگوئیم از صبح تا غروب چیزی نداشته باشی، این به حسب نوع است. نوع مردم هم در زمان صدور روایت و بعد فرق می کند. در روایات ارشاد به یک امر عقلی زیاد داریم، از امام علیه السلام می پرسند و امام در جواب به عنوان اینکه خودش اعقل الناس است سؤال کننده را به یک امر عقلی ارشاد می کند، لازم نیست هر چه که از امام پرسیدند امام به عنوان آنه شارع جواب بدهد.

حضرت عبدالعظیم از امام جواد علیه السلام سؤالش را دنبال می کند: یابن رسول الله فما معنی قوله «فمن اضطر غیر باغ و لا عاد»؛ اینکه در قرآن از مضطر دو استثنا شده، یکی باغی و یکی عادی به چه معناست؟ حضرت فرمود: عادی سارق است و باغی یعنی کسی که لهوی شکار می کند و نمی خواهد برای قوت زن و بچه اش ببرد. بعد می فرماید: اگر یک باغی که بغی دارد و یا سارق رفت و مضطر شد حق خوردن میته ندارند و در حال اضطرار هم برایشان حرام است.

ردّ قاعده ای به نام «کرامت»

به مناسبتی بحث قاعده کرامت را در یک جلسه ای اشاره کرده و گفتیم اصلاً چیزی در فقه که بخواهد در جعل احکام دخالت داشته باشد به نام کرامت نداریم. در اینجا یک انسان مضطر است که اگر میته نخورد می میرد، خدای تبارک و تعالی می فرماید اگر باغی یا سارق است بمیرد. همان جلسه گفتیم معلوم می شود که در این فرض این آدم هیچ احترام و کرامتی ندارد.

آدم گاهی تأسف می خورد، این افرادی که مدعی بحث کرامت هستند در جواب ما گفتند: اگر یک کافری آب بخواهد به او آب ندهیم، گرسنه بود غذایش ندهیم، لخت بود لباس ندهیم؟! ما چه گفتیم و اینها چه می گویند؟! اصلاً بحث اینها نیست. اولاً شما کرامت را چقدر تنزل می دهید، اینها کرامت نیست، آب دادن به حیوان و انسان را که نمی شود اسمش را کرامت گذاشت! بحث ما این بوده که آن حقی که خدای تبارک و تعالی برای مسلمان قرار داده را برای کافر قرار نداده، آن دیه ای که برای مسلمان قرار داده برای کافر قرار نداده، ارثی که برای مسلمان قرار داده برای کافر قرار نداده است.

نکته مهم این است که امروزه غربی ها به بهانه کرامت انسان می گویند انسان در عقیده آزاد است، مرتد شد دستش درد نکند اما شما حق ندارید چیزی بگوئید! می خواهند این حکم مسلمی که اسلام برای مرتد آورده به بهانه کرامت از بین ببرند، بعد من بگویم نه، کرامت چیز خوبی است. یک مقدار در بحثها تأمل کنید. غربی ها می خواهند تمام جزئیات اسلام را به بهانه کرامت از بین ببرند، حدود مانند حد سرقت: «السارق و السارقة فاقطعوا ایدیهما»^[2]، حتی کسی که زنای محصنه کرد آنها می گویند حقش هست، یک زن ولو شوهر هم دارد الآن میلش کشیده با کسی نعوذ بالله زنا کند حقش هست و کرامت این است که تو حق برخورد با او را نداری، اینها به بهانه کرامت می خواهند بساط امر به معروف و نهی از منکر را جمع کنند، بگویند تو چکاره هستی؟ این انسان کرامت داری، اگر لخت هم آمده به تو چه؟ با کرامت می خواهند بساط احکام را بردارند، نماز نمی خواند، نخواند، روزه نمی گیرد، زکات نمی دهد ندهد، در همین روایات زکات کسی که زکات نمی دهد ائمه علیهم السلام فرمودند: «لا کرامة له»، نمی توان گفت مال خودش هست نمی خواهد بدهد، چرا بگوئیم کرامت ندارد؟! آیا قاعده «حرمة مال المسلم کحرمة دمه»، را کسی می تواند در مورد کافر هم بگوید؟!

من واقعاً تأسف می‌خورم که محل بحث را توجه نمی‌کنند و در فضای مجازی یک چیزهایی به ما نسبت می‌دهند که دارید اسلام را مشوه می‌کنید! شما که فریب غربی‌ها را خوردید دارید اسلام را از بین می‌برید، بدانید که آنها چه کلاهی سر من و شما می‌گذارند، یک نسخه‌هایی را درست کردند، اول این کلاه را سر اهل سنت گذاشتند و حالا می‌خواهند سر شیعه بگذارند! به بهانه کرامت حکم مرتد را کنار بگذارید، جزئیات اسلام را کنار بگذارید، امر به معروف و نهی از منکر کنار برود، جهاد ابتدائی یعنی چه؟ این با کرامت کفار سازگاری ندارد. کسی که بخواهد کرامت را قبول کند یک خطی باید روی همه اینها بکشد!

جهاد ابتدائی یعنی مسلمین در یک شرایطی، با حضور امام معصوم علیه السلام باید بروند جهاد کنند، بگوئیم این با کرامت انسان سازگاری ندارد، اینها را می‌شود ملتزم شوید؟! همینطور چیزی به نام دین باقی نمی‌ماند، غربی‌ها التزام به دین را با کرامت سازگار نمی‌دانند، حجاب همینطور، من عرض کردم در کتب اهل سنت دیدم این مطلب را، مقاصدی‌هایشان تصریح می‌کنند می‌گویند حجاب یک زمانی با کرامت زن منافات نداشته و خدا واجب کرده، اما الآن که حجاب با کرامت زن منافات دارد حجاب را کنار بگذارید. بعد آقایان کرامت را تنزل دادند به آب دادن! کدام آدمی است که می‌گوید به کافر آب ندهید؟!

در جنگ‌ها از پیامبر می‌پرسیدند می‌توانیم ایشان را مسموم کنیم، می‌فرمود حق ندارید این کار را کنید، کاری که امروز اسرائیل علیه مسلمین فلسطین می‌کند، آب را بسته، غذا و دارو را بسته، دین ما که این اجازه‌ها را نمی‌دهد. اینها یک چیز اقل است که در حیوانات هم باید بشود، وقف بر کافر همه فقها درست می‌دانند ولی آیا از باب کرامت کافر است؟! انسان مالی دارد مسلط بر مالش هست و می‌تواند بعد از فوتش بگوید من مالم را وقف می‌کنم برای غذای حیوانات، وقف صحیح است، چه ربطی به کرامت دارد؟!

در همین روایت یک کسی که مضطر به میته است؛ یعنی الآن اگر میته را نخورد می‌میرد، به غربی‌ها که بدهیم آنها می‌گویند باغی و عادی یعنی چه؟ این در حال مرگ است و باید به او میته را داد، اما خود دین می‌گوید «حرامٌ علیهما»، پس بگوئیم با کرامت سازگاری ندارد و این حکم را کنار بگذاریم؟! واقعاً اگر این کرامتی که غربی‌ها ... ما یک مقدار خوش نفسیم می‌گوییم بالأخره انسان است ولی آنها یک اهداف دیگری دارند، همان که قرآن می‌فرماید شیطان می‌آید یک ظاهر فریبنده‌ای درست می‌کند، یک حرفهایی را خیلی زیبا در قالب آزادی، حقوق بشر، کرامت، درست هم نقطه مقابلش می‌خواهند استفاده کنند، منظور آنها از کرامت این است که بساط دین را بردارند، از دین چیزی باقی نمی‌ماند.

در نکاح برای چه ما صیغه نکاح بخوانیم؟ «انکحت» و «زوجت» بگوئیم؟ همین که قلباً راضی هستیم کافی است! برای چه صیغه طلاق را بخوانیم؟ همین که امضا کردیم کافی است! بساط دین برچیده می‌شود و این یک راهی است که اینها پیدا کردند آرام آرام، اینقدر هم حوصله‌شان زیاد است و می‌گویند اگر ما صد سال دیگر هم نتیجه گرفتند برای ما کافی است، ما باید بیدار باشیم از احکام خدا دفاع کنیم، برای همه چیز حق قائلیم غیر از خدا، برای همه چیز ارزش قائلیم غیر از خدا و دین، پس کرامت خدا و دین کجا رفت؟! این را مراقبت کنیم.

دستور اسلام این است که مرتد باید کشته شود منتهی این حکم اولی است، حال اگر در یک زمانی یک مصلحت اقوی باشد انسان این کار را نمی‌کند، ولی حق دارم حکم خدا را از اول انکار کنم؟ این بحث جهاد ابتدائی را من مفصل بحث کردم و چاپ شده، دیدم یک آقای (که به رحمت خدا رفته) در کتابش می‌گوید ما چیزی به نام جهاد ابتدائی نداریم، هر چه هست جهاد دفاعی است و تصریح می‌کند می‌گوید از زمان شیخ طوسی الی زماننا هذا هم مفسران و هم فقها در تقسیم جهاد به ابتدائی و دفاعی اشتباه کردند! این سبب شد که من بحث کنم. بسیاری آیات جهاد ابتدائی در قرآن داریم، آیات اولیه سوره براءت همه‌اش جهاد ابتدائی است، «قاتلوهم حتی لا تکن فتنه» جهاد ابتدائی است نه دفاعی، فتنه به معنای کفر و شرک است.

سوال این است که جهاد ابتدائی با کرامت سازگاری دارد یا نه؟ ما می‌گوئیم آیات قرآن می‌گوید هر انسانی بر انسان دیگر ولایت

دارد: «بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر»؛ یعنی من ولایت دارم بر دیگری که اگر معروف را ترک کرد باید تذکر بدهم و امر کنم او را، آیا می‌توانیم بگوییم این با کرامتش سازگاری ندارد، به شما که چه نماز نمی‌خواند و دزدی می‌کند و شراب می‌خورد و حق مردم را می‌خورد! پس همه چیز باید کنار برود.

ما یک کرامتی داریم که در اخلاق است که اوج تقوایی و اخلاقی انسان است، چقدر دستور در همین رابطه داریم که سر جای خودش هست، ادعای ما این بود که کرامت یک عنوان دخیل در ملاک احکام نیست، شما در جهاد ابتدائی، در جزئیات، در امر به معروف و نهی از منکر، کجا می‌توانید ردّ پای کرامت را پیدا کنید؟ در معاملات، اگر شما یک جنس هزار تومانی را یک میلیون فروختید و مشتری هم می‌دانست که شما به او اجحاف می‌کنید اما قبول کرد، این معامله صحیح است. یا معامله مضطر را همه فقها می‌گویند صحیح است، اما با کرامت سازگاری ندارد، یک کسی بچه‌اش در حال مرگ است آمده خانه اش را به نصف قیمت می‌فروشد تا پولش را خرج درمان بچه کند همه فقها می‌گویند این معامله صحیح است. آیا می‌توانیم بگوئیم چون با کرامت سازگاری ندارد معامله باطل است؟! یک زلزله‌ای می‌اندازد در دین و همه چیز را از بین می‌برد حتی عبادات را. خدا چرا کرامت انسان را رعایت نمی‌کند آدمی که صبح خوابیده را می‌گوید بیدار شو و نماز بخوان، با کرامت این سازگاری ندارد، بگوید اگر بیدار شدی بخوان و اگر هم نشدی نخوان، اینطوری خوب است!

این حقوق بشری که امروز غربی‌ها ادعا می‌کنند بر اساس اصالة الانسان است یا به قول خودشان اومانیزم، اومانیزم با کجای حسن و قبح عقلی ارتباط دارد؟ اگر کسی تحقیق کرد که وجود یک جامعه‌ای برای بشر مضرّ است، کما اینکه در قضیه کرونا این مسئله مطرح شد و گفتند جمعیت بشر زیاد است و تصمیم گرفتند یک سوم بشر را از بین ببرند، با تحقیق هم به این نتیجه رسیدند، آیا باید برای ما محترم باشد؟ الآن کسی تحقیق کرده که باید یک سوم بشر از بین برود، کسی تحقیق کرده می‌گوید خدا نیست، این اگر مسلمان بوده و از اسلام خارج شده، ما می‌گوئیم حکم ارتداد را دارد، یک وقت یک کسی از اول مسلمان نبوده شما چطور آنجا می‌گوئید این تعدی به مال و جان دیگری می‌کند پس به درد نمی‌خورد؟ این هم تعدی به دین خدا می‌کند، این هم می‌گوید دین خدا به درد نمی‌خورد!

لذا اگر مرتد اظهار ارتداد نکند حکمی ندارد، مرتد شد مال خودش نگه دارد، اما زمانی که آمد در مردم گفت ایها الناس اسلام باطل است، پس این هم به دین تعدی می‌کند و باید با او برخورد شود، اگر اظهار نکرد که خیلی خوب، یک تحقیقی کرده با تحقیق خودش به این نتیجه رسیده که چیزی به نام اسلام نداریم، اگر پیش خودش نگه داشت کسی به او کار ندارد و حکمی ندارد. اصلاً روایات ارتداد برای کسی است که بیاید انکار را اظهار علنی کند و بگوید اینها نیست، او هم به خدا تعدی می‌کند. عرض کردم ما تعدی به مردم را قبیح می‌دانیم، تعدی به خدا و دین خدا را قبیح نمی‌دانیم! این اشدّ قبحاً از اوست. خیلی مراقبت کنید.

و صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

[1]. التهذيب 9- 83- 354؛ الفقيه 3- 343- 4213؛ وسائل الشیعة؛ ج، ص: 214، ح 30374- 1.

[2]. سوره مائده، آیه 38.